

ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ

ΠΛΑΤΩΝ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΝ
ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΝ

ἘΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΚΑΤΑ ΜΗΝΑ

ΤΟΜΟΣ Ζ΄.

Ὅτι δὲ περὶ τοῦ τοῦ Πλάτωνος ἔργου
βουλομένου ἢ περὶ ποιήσεως καὶ αἰσθῆς καὶ
τῶν αὐτῶν εἰσέων. (Ἰδὲ τὸ ἔργον).

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Χ. Ν. ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΩΣ

—
1884

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΤΡΑΪΛΙΟΣ

ΠΛΑΤΩΝ

ΕΤΟΣ Ζ'.

ΜΑΙΟΣ ΚΑΙ ΙΟΥΝΙΟΣ.

ΤΕΥΧ. Θ'. ΚΑΙ Ι'.

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ

ΠΕΡΙ

ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΙΕΡΑΡΧΩΝ

Ἐπὶ τῇ ἐπετείῳ ἐορτῇ τοῦ Ἑλληνικοῦ Διδακταλικοῦ Συλλόγου

ΥΠΟ ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ι. ΔΕΡΒΟΥ

Ἑφημεροῦ.

(Συνέχ. ὄρα εἰς προηγ. φυλλάδια)

Καθὼς δὲ οἱ μέγιστοι τῆς Ἐκκλησίας διδάσκαλοι καὶ φωστῆρες
τυχόντες ὑγιoῦς θρησκευτικῆς μορφώσεως ἐγένοντο διαπύρσιοι
κῆρυκες αὐτῆς, δι' ὧν ὑπεδείξαμεν μέσων, οὕτω γευσάμενοι καὶ
ἐθνικῆς παιδείας καὶ ἀγωγῆς ὑπερεμάχησαν αὐτῆς καὶ ἐπειράθη-
σαν νὰ ἐνσταλάξωσιν αὐτὴν εἰς τὰς ἀπαλὰς ψυχὰς τῶν νέων.
Καὶ ἡ μὲν Ἀντιόχεια, ἡ μία τῶν πρωτεύουσῶν τοῦ πάλαι πε-
πολιτισμένου κόσμου, ἡ κεφαλὴ καὶ μήτηρ πασῶν τῶν πόλεων
τῆς Ἀνατολῆς, τὸ κέντρον τῶν Σύρων, Ἑλλήνων, Ῥωμαίων,
Ἑβραίων, Χριστιανῶν, Γνωστικῶν, ἡ ἐστὶν παντὸς ἐπιστημονι-
(ΤΟΜ. Ζ')

κοῦ καὶ ἐμπορικῶ πνεύματος, εἶναι ὁ τόπος, ἐν ᾧ ὁ ἱερός Χρυσόστομος ἐδιδάχθη τὴν μὲν φιλοσοφίαν παρὰ τοῦ Ἀνδραγαθίου, τὴν δὲ ῥητορικὴν παρὰ τοῦ περιβοήτου ῥήτορος ἐθνικοῦ Λιβανίου, ὅστις μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου ἐρωτώμενος ὑπὸ τῶν περὶ αὐτὸν, τίς ἐμελλε νὰ γένηται διάδοχος αὐτοῦ ἐν τῇ ῥητορικῇ, εἶπεν· ὁ Ἰωάννης καὶ ὑψηλίσσετο τὸν Χρυσόστομον. ⁽¹⁾ Αἱ δὲ Ἀθηναί, ἡ πόλις τῆς Ἀθηνᾶς, ἡ μήτηρ τοῦ Πλάτωνος καὶ Δημοσθένους καὶ τῆς ἄλλης πολυειδοῦς σοφίας, ἡ μὴ ἔχουσα μὲν ἐν ἐκείνῃ τῇ ἐποχῇ τὴν καλλονὴν καὶ τὴν ἀκμὴν τῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν, ἀλλὰ διασώζουσα τὴν ἱεράν παρακαταθήκην τοῦ ἀρχαίου ἐπιστημονικοῦ βίου, εἶναι κυρίως ὁ τόπος, εἰς ὃν ὁ μέγας Βασιλείος καὶ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος μετὰ σπουδῆς προσέδραμον, ὅπως ἀκούσωσι τῶν περιφήμων σοφιστῶν Ἰμερίου καὶ Προαιρεσίου, χωρὶς ὅμως ν' ἀμελήσωσι ν' ἀκροασθῶσι καὶ τοῦ ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐθνικοῦ ῥήτορος Λιβανίου, παρ' ᾧ μαθητεύσαντες ἐξεπόνησαν ἄκρως τὴν ῥητορικὴν. ⁽²⁾

Οἱ τρεῖς τῆς Ἐκκλησίας ἱεράρχαι ἐφοίτων εἰς τὰς ἐθνικὰς σχολὰς τῶν φιλοσόφων καὶ ῥητόρων ζηλοῦντες οὐχὶ τοὺς ἀρχαίους τοῦ χριστιανισμοῦ ἀπολογητὰς, Τατιανούς, Ἑρμείας καὶ τοὺς αὐτοῖς ὁμοφρονούντας, οἵτινες ἐδίδασκον, ὅτι τὰ συγγράμματα τῶν Ἑλλήνων ἄγουσι πρὸς καταδίκην, ὅτι εἰκόνασι λαβυρίνθους, ὅτι οἱ ἀναγινώσκοντες αὐτὰ ὁμοιαζοῦσι τὸν πίθον τῶν Δαναίδων, ὅτι ἡ φιλοσοφία εἰσήχθη εἰς τὸν κόσμον ὑπὸ τοῦ Διαβόλου καὶ ὅτι οἱ φιλόσοφοι ἀγνοοῦντες τὸν Θεὸν καὶ τὰ περὶ αὐτὸν διαλέ-

(1) Σωκράτης ἐκκλ. ἱστορ. Γ'. κεφ. 3. Σωζόμενος ἐκκλ. ἱστορ. II'. κεφ. 2 «ὁ Ἰωάννης λέγειν καὶ πείθειν δεινὸς καὶ τοὺς κατ' αὐτὸν ὑπερβάλλων ῥήτορας, ὡς καὶ ὁ Λιβάνιος ὁ Σύρος σοφιστῆς ἐμαρτύρησεν. Ἦνίκα γὰρ ἐμελλε τελευτᾶν, πυνθανομένων τῶν ἐπιτηδείων, τίς ἀντ' αὐτοῦ ἔσται, λέγεται Ἰωάννην εἰπεῖν, εἰ μὴ Χριστιανοὶ τοῦτον ἐσύλησαν.»

(2) Λιβάνιος τόμ. Α'. σελ. 531. Σωκράτης ἐκκλ. ἱστορ. Δ'. κεφ. 26. Γρηγόριος Ναζιανζηνὸς λόγος 43, κεφ. 14, ὅστις τὰς Ἀθῆνας καὶ χροσᾶς ἀποκαλεῖ «Ἀθῆνας τὰς χρυσᾶς ὄντως ἐμὲ καὶ τῶν καλῶν προζένους, εἶπερ τινί.»

γονται πρὸς ἀλλήλους ὡσπερ τυφλὸς πρὸς κωφόν⁽¹⁾ ἀλλὰ μιμούμενοι τοὺς διαπρεπεῖς καὶ ἐξόχους διδασκάλους καὶ ἀπολογητὰς τῆς Ἐκκλησίας Ἰουστίνους, Κλήμεντας, Ὠριγένεας, οἵτινες ἐκήρυττον, ὅτι οἱ ποιῆται, οἱ φιλόσοφοι καὶ πάντες οἱ πρὸ Χριστοῦ ἀγαθὸν τοῦ διδάξαντες εἶχον ἐν ἑαυτοῖς σπέρμα τι τοῦ Θείου Λόγου, ἐρωτήθησαν ὑπ' αὐτοῦ, ὅτι, ὡς ὁ νόμος τοὺς Ἑβραίους, τοιοῦτοτρόπως ἡ φιλοσοφία τοὺς Ἕλληνας ἐπαιδαγωγεῖ εἰς Χριστόν, ὅτι ἡ καθόλου φιλοσοφία, μᾶλλον ἢ φιλοσοφία τῶν Ἑλλήνων, εἶναι ἡ ὑποβάθρα τῆς κατὰ Χριστόν φιλοσοφίας καὶ ὅτι οἱ μετὰ λόγου βιώσαντες ἄνδρες δύνανται νὰ κληθῶσι χριστιανοί, καίπερ πρὸ Χριστοῦ ζήσαντες.⁽²⁾ Οἱ τρεῖς δὲ τῆς Ἐκκλησίας ἱεράρχαι πιστοὶ ὄν-

(1) Τατιανὸς λόγος πρὸς Ἕλληνας κεφ. 29. Ἑρμείας «διασυρμὸς τῶν ἐξω φιλοσόφων.» Θεόφιλος ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας πρὸς Αὐτόλυκον βιβλ. Γ'. κεφ. 3.

(2) Ἰουστίνος ἀπολογία Β'. 8 καὶ 13 «οὐκ ἀλλότρια ἴσθι τὰ Πλάτωνος διδάγματα τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' οὐκ ἴσθι πάντη ὁμοία, ὡσπερ οὐδὲ τὰ τῶν ἄλλων, Στωϊκῶν τε καὶ ποιητῶν συγγραφέων· ἕκαστος γάρ τις ἀπὸ μέρους τοῦ σπερματικοῦ θείου λόγου τὸ συγγενὲς ὁρῶν καλῶς ἐφθέγγατο—ὅσα οὖν παρὰ πάντι καλῶς εἰρηται ἡμῶν τῶν χριστιανῶν ἴσθι.» Τοῦ αὐτοῦ ἀπολογία Α'. 46 «οἱ μετὰ λόγου βιώσαντες χριστιανοὶ εἰσι, κἂν ἄθεοι ἐνομιίσθησαν, οἷον ἐν Ἑλλήσιν μὲν Σωκράτης καὶ Ἡράκλειτος καὶ οἱ ὅμοιοι αὐτοῖς. Ἐν βαρβάροις δὲ Ἀβραὰμ καὶ Ἀνανίας καὶ Ἀζαρίης καὶ Μισαὴλ καὶ Ἠλίας καὶ ἄλλοι, ὧν τὰς πράξεις ἢ τὰ ὀνόματα καταλέγειν μακρὸν εἶναι ἐπιστάμενοι τανῶν παραιτούμεθα. Ὡστε καὶ οἱ προγενόμενοι ἄνευ λόγου βιώσαντες ἄχρηστοι καὶ ἐχθροὶ τῷ Χριστῷ ἦσαν καὶ φονεῖς τῶν μετὰ λόγου βιούντων· οἱ δὲ μετὰ λόγου βιώσαντες καὶ βιούντες χριστιανοὶ καὶ ἄφοβοι καὶ ἀτάραχοι ὑπάρχουσι.» Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς Στρωμ. βιβλ. Α'. κεφ. 5 § 28. «Ἦν μὲν οὖν πρὸ τῆς τοῦ Κυρίου παρουσίας εἰς δικαιοσύνην Ἑλλήσιν ἀναγκαῖα φιλοσοφία, νυνὶ δὲ χρησίμη πρὸς θεοσέβειαν γίνεται, προπαιδεῖα τις οὕσα τοῖς τὴν πίστιν δι' ἀποδείξεως καρπουμένοις..... Πάντων μὲν γὰρ αἴτιος τῶν καλῶν ὁ Θεός, ἀλλὰ τῶν μὲν κατὰ προηγούμενον ὡς τῆς τε διαθήκης τῆς παλαιᾶς καὶ τῆς νέας, τῶν δὲ κατ' ἐπακολούθημα ὡς τῆς φιλοσοφίας. Τάχα δὲ καὶ προηγουμένως τοῖς Ἕλλησιν ἐδόθη τότε πρὶν ἢ τὸν Κύριον καλέσαι καὶ τοὺς Ἕλληνας· ἐπαιδαγωγεῖ γὰρ καὶ αὐτὴ τὸ ἐλληνικόν, ὡς ὁ νόμος τοὺς Ἑβραίους εἰς Χριστόν. Προπαρασκευάζει τοίνυν ἡ φιλοσοφία προοδοποιῶσα τὸν ὑπὸ Χριστοῦ τελειούμενον.» Στρωμ.

τες ὀπαδοὶ τῶν φιλελευθέρων ἐκείνων ἀνδρῶν ἤρξαντο μελετῶντες καὶ σπουδάζοντες τὰ συγγράμματα τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων καὶ πᾶν ἀγαθὸν καὶ χρησιμὸν θηρεύοντες ἐν ἅπασι τοῖς συστήμασι τῶν φιλοσόφων· διὸ δύνανται νὰ κληθῶσιν ἐκλεκτικοὶ φιλόσοφοι, ὡς μὴ ἀκόλουθήσαντες τυφλῶς οὐδὲν φιλοσοφικὸν σύστημα, οὔτε τὸ Πλατωνικόν, οὔτε τὸ Ἀριστοτελικόν, οὔτε τὸ Στωϊκόν, οὔτε τὸ Ἐπικουρείον. Καὶ οὐ μόνον τοῦτο ἐποίουν, ἀλλὰ καὶ τὸ κάλλος τοῦ ῥητορικοῦ λόγου ἐπεδίωκον καὶ τὸν τύπον καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ Ἑλληνοῦ ἔφερον, γινώσκοντες, ὅτι κάτοχοι ἀληθοῦς ἑλληνικῆς μορφώσεως εἶναι ἐκεῖνοι, οἵτινες μετελάμβανον οὐ μόνον τῆς φιλοσοφίας, ἀλλὰ καὶ τῆς ῥητορικῆς· διὸ ἡ Ἑλλάς ἐκαλεῖτο μήτηρ τῆς παιδείσεως καὶ τῶν λόγων.⁽¹⁾

Τοιοῦτον λοιπὸν ἔχοντες ἔρωτα πρὸς τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν οἱ τρεῖς τῆς Ἐκκλησίας ἱεράρχαι ἠγωνίζοντο παντὶ σθένει νὰ ἐμπνεύσωσιν αὐτὸν εἰς τὰς ἀπαλὰς ψυχὰς τῶν νέων. Καὶ δὴ συνεβούλευον αὐτοὺς νὰ σπουδάζωσι τοὺς Ἑλληνας συγγραφεῖς, ν' ἀντλῶσιν ἐξ αὐτῶν πᾶν ἀγαθὸν καὶ ὠφέλιμον, ἐπιδρῶν ἐπὶ τὰς ψυχὰς αὐτῶν, νὰ μὴ προσέχωσιν εἰς πάντα τὰ παρὰ τῶν ποιητῶν λεγόμενα, νὰ ζηλῶσι τοὺς λόγους ἢ τὰς πράξεις τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν,

βιβλ. Ζ'. κεφ. 3 § 20 «Φιλοσοφία δὲ ἡ Ἑλληνικὴ οἷον προκαθαίρει καὶ προεθίζει τὴν ψυχὴν εἰς παραδοχὴν πίστεως, ἐφ' ἣ τὴν γνῶσιν ἐποιεῖ δομεῖ ἢ ἀλήθεια.» Στρωμ. βιβλ. ε'. κεφ. 8 § 67 τὴν δὲ φιλοσοφίαν καὶ μάλλον Ἑλλήσιν οἷον διαθήκην οἰκείαν αὐτοῖς δεδόσθαι ὑποβάθραν οὔσαν τῆς κατὰ Χριστὸν φιλοσοφίας.» Ὁριγένης κατὰ Κέλσου βιβλ. ε'. κεφ. 3.

(1) Οἱ νέοι ἠσκούντο ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν τὸ μὲν εἰς τὴν φιλοσοφίαν, τὸ δὲ εἰς τὴν ῥητορικὴν ἢ εἰς τοὺς λόγους. Μήτηρ δὲ τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ῥητορικῆς ἢ τῶν λόγων ἦτο ἡ Ἑλλάς. Καὶ ὑπὸ μὲν τὴν λέξιν φιλοσοφία ἐνοοῦντο καὶ ἡ ἀστρονομία καὶ ἡ γεωμετρία καὶ ἡ ἰατρικὴ κτλ. ὑπὸ δὲ τὴν λέξιν ῥητορικὴ ἐνοεῖτο ἡ ἀσκησις τῶν νέων περὶ τὸ πῶς νὰ καταστῶσιν ἱκανοὶ ἐν τῷ λέγειν, ἐν τοῖς λόγοις, μελετῶντες καὶ σπουδάζοντες τοὺς ἀρχαίους ῥήτορας. Λιβάνιος τόμ. Α'. σελ. 375· τόμ. Β'. σελ. 587· τόμ. Γ'. σελ. 437 Γρηγόριος Ναζιανζηνὸς λόγος 13 κεφ. 23.

να μὴ μιμῶνται τοὺς μαχθηροὺς ἄνδρας, οὓς οἱ ποιηταὶ περιγράφουσι καὶ να φράσσῃσι τὰ ὠτα αὐτῶν. Οἱ δὲ νέοι ὀφείλουσι ν' ἀρύωνται τὰ ὠφέλιμα καὶ χρήσιμα οὐ μόνον ἐκ τῶν ποιητῶν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ῥητόρων, φιλοσόφων καὶ ἄλλων συγγραφέων καὶ μάλιστα ἐκείνα τὰ μέρη, ἐν οἷς οὗτοι ἐπήνεσαν τὴν ἀρετὴν καὶ κατέκριναν τὴν κακίαν. Μελετῶντες δὲ τοὺς ῥήτορας συγγραφεῖς ὀφείλουσι να ἐπιδιώκῃσι οὐ μόνον τὸ ἡδὺ καὶ ἐπίχαρι τῶν ἐπιδεικτικῶν λόγων αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ν' ἀντλῶσιν ἐξ αὐτῶν πᾶν ὅ,τι ὠφελεῖ τὴν ψυχὴν αὐτῶν. Καθὼς αἱ μέλιτται τὸ μὲν χρήσιμον ἐκ τῶν ἀνθέων συλλέγουσι, τὸ δ' ἄχρηστον ἀφίνουσι, οὕτω καὶ οἱ νέοι δέον τὸ μὲν χρήσιμον να κομίζωνται, τὸ δὲ λοιπὸν ν' ἀφίνωσιν, ὥστε πολλὰ ὠφελήματα ἐκ τῶν ποιητῶν, ῥητόρων, φιλοσόφων καὶ ἄλλων συγγραφέων δύνανται να προέλθωσιν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν νέων.⁽¹⁾ Ὡστε ἡ ἀττικὴ παιδείουσις δέον ν' ἀποδλέπη κυρίως εἰς τὴν μόρφωσιν τοῦ ἤθους τῶν νέων, ὡς ὑποδηλοῖ καὶ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς ἐν τινι πρὸς Σταγειρίον ἐπιστολῇ γράφων «ἀττικὸς σὺ τὴν παιδείουσις; ἀττικοὶ καὶ ἡμεῖς. Νέων προκαθέζη; πάσης ἡλικίας ἡμεῖς. Τυποῖς πρὸς λόγον; ἡμεῖς πρὸς ἤθος.»⁽²⁾

Τούτων δ' οὕτως ἐχόντων, οἱ τρεῖς τῆς Ἐκκλησίας ἱεράρχαι ἐπιλαβόμενοι τῆς τε θρησκευτικῆς καὶ ἐθνικῆς ἀγωγῆς τῶν νέων κατώρθωσαν οὐκ ὀλίγον ν' ἀναστειλώσιν τὸν ῥοῦν τῆς κακίας αὐτῶν καὶ να καταστήσωσιν αὐτοὺς μακροθύμους, ἐπιεικεῖς, σώφρονας, σεμνοὺς καὶ μάλιστα ἐλεήμονας πρὸς τοὺς πτωχοὺς, ξένους καὶ ἀσθενεῖς καὶ ἐνθέρμους ζηλωτὰς καὶ ἐραστὰς τῆς ἀρχαίας κλασικῆς φιλολογίας. Παρερχόμενος δὲ διὰ τὸ βραχὺ τοῦ χρόνου τὰ ἀγαθὰ τῆς μακροθυμίας, ἐπιεικειᾶς, σωφροσύνης καὶ σεμνότητος, ὧν οἱ τρεῖς ἱεράρχαι ἐγένοντο τοῖς νέοις πρόξενοι καὶ αἵτιοι, περιορίζομαι να μνημονεύσω τῶν δύο τελευταίων.

Ἡ ἐλεημοσύνη καλλιεργηθεῖσα ὑπὸ τῶν μεγάλων διδασκάλων καὶ φωστήρων τῆς Ἐκκλησίας τηλικούτους παρήγα-

(1) Βασιλείου παραίνεσις πρὸς τοὺς νέους.

(2) Γρηγόριος Ναζιανζηνὸς ἐπιστ. 188 πρὸς Σταγειρίον.

γεν ἀγλαοὺς καρπούς, ὥστε οἱ ἄνθρωποι ἄθροοι προστρέγοντες εἰς τὴν Ἐκκλησίαν κατέθετον τῷ ταμείῳ αὐτῆς ἄσθονα χρήματα, ὅπως χρησιμεύωσιν εἰς ἔργα φιλανθρωπίας καὶ φιλαδελφίας· διὸ δικαίως ἡ Ἐκκλησία τῆς ἐποχῆς ἐκείνης προσηγορεύετο καὶ πανδοχεῖον καὶ κοινὸν οἶκημα καὶ ξενῶν. Καὶ ἐπειδὴ συκοφάνται καὶ σπερματολόγοι οὐκ ἐπαύοντο διαδίδοντας, ὅτι ἡ Ἐκκλησία χρηματίζεται, ὁ ἱερός Χρυσόστομος παρακαλεῖ τούτους νὰ κατασκευάσωσιν ἐν ταῖς οἰκίαις αὐτῶν ξεροδοχεῖα καὶ στήσωσιν ἐν αὐταῖς κλίμακας, τραπέζας καὶ λυχνίας. Οὗτος δ' ὁ πατήρ λέγει «ἔστιν οἶκημα κοινὸν ἡ Ἐκκλησία, ὃν ξενῶνα καλοῦμεν· περιεργάζεσθε καὶ ὑμεῖς, καθέξεσθε παρὰ τὰς θύρας, τοὺς ἐργομένους ὑποδέχεσθε· κἂν μὴ εἰς τὰς οἰκίας ὑμῶν βούλησθε, ἀλλ' ἐτέρως τὰ πρὸς τὰς χρεῖας αὐτοῖς χορηγοῦντες..... Ἄλλ' ἔχει δαπανήματα ἡ Ἐκκλησία, φησί, χρήματα ἔχει καὶ προσόδους. Εἰπέ μοι, ἀναλώματα δὲ οὐκ ἔχει; δαπάνην δὲ οὐκ ἔχει καθημερινήν; Ναί, φησί. Τί οὖν οὐ βοηθεῖς τῇ μετρίᾳ; Αἰσχύνομαι μὲν ταῦτα λέγων· πλήν ἀλλ' οὐδὲν ἀναγκάζω. Εἰ τις νομίζει χρηματισμὸν εἶναι τὰ λεγόμενα, ποιήσει ἐαυτῷ ξεροδοχεῖον ἐπὶ τῆς οἰκίας· στήσον ἐκεῖ κλίτην, στήσον ἐκεῖ τραπέζαν καὶ λυχνίαν. Πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον, οἱ μὲν στρατιῶται ἔλθοιεν, ἔχειν ὑμᾶς ἀποτεταγμένα οἰκήματα καὶ πολλὴν ποιεῖσθαι τὴν ἐπιμέλειαν καὶ πάντα παρέχειν αὐτοῖς, ἐπειδὴ τὸν πόλεμον ὑμῖν ἀμύνουσι τοῦτον τὸν αἰσθητόν· τοὺς δὲ ξένους μὴ ἔχειν, ὅπου καταμείνοιεν; Νίκησον τὴν Ἐκκλησίαν. Βούλει ἐντρέψαι ἡμᾶς; Τοῦτο ποιήσον· ὑπερβαλοῦ τῇ φιλοτιμίᾳ· ἔχε οἶκημα, ἔνθα Χριστὸς παραγίνεται· εἰπέ· τοῦτο τὸ κελλίον τοῦ Χριστοῦ· ἡ οἰκία αὕτη αὐτῷ ἀφώρισται. Κἂν καταγώγιον ἢ καὶ εὐτελές, οὐκ ἀπαξιοῖ γυμνὸς καὶ ξένος ὁ Χριστὸς περίεσι, μόνον σκέπης δεόμενος· κἂν τούτῳ πάρεχε· μὴ ὦμος ἔσο μηδὲ ἀπάνθρωπος, μηδὲ ἐν μὲν τοῖς βιωτικοῖς οὕτω σφοδρὸς ἔσο, ἐν δὲ τοῖς πνευματικοῖς ψυχρὸς.»⁽¹⁾ Αὐτὸς δὲ ὁ μέγας Βασίλειος ἐθεμελίωσε διὰ τῶν ἑαυτοῦ χρημάτων καὶ διὰ τῆς συνδρομῆς ἄλλων χριστιανῶν πρὸ τῶν θυρῶν

(1) Χρυσόστομος τόμ. Θ'. σελ. 319.

τῆς πόλεως Καισαρείας μέγιστον κατάστημα, ἔνθα ἐτρέφοντο καὶ ἐθεραπεύοντο πτωχοὶ καὶ ἀσθενεῖς, ὅπερ ὠμοιάζει καινὴν πόλιν, ὡς ἀναφέρει Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς γράφων «καλὸν φιλάνθρωπία καὶ πτωχοτροφία καὶ τὸ τῆς ἀνθρωπίνης ἀσθενείας βοήθημα. Μικρὸν ἀπὸ τῆς πόλεως (Καισαρείας) πρόελθε καὶ θεάσαι τὴν καινὴν πόλιν, τὸ τῆς εὐσεβείας ταμεῖον, τὸ κοινὸν τῶν ἐχόντων θησαυρεῖσμα, εἰς ὃ τὰ περιττὰ τοῦ πλοῦτου, ἤδη δὲ καὶ τὰ ἀναγκαῖα ταῖς ἐκείνου (Βασιλείου) παραινέσεσιν ἀποτίθεται, σῆτας ἀποσειόμενα καὶ κλέπτας οὐκ εὐφραίνοντα καὶ φθόνου πάλιν καὶ καιροῦ φθορὰν διαφεύγοντα· ἐν ᾧ νόσος φιλοσοφεῖται καὶ συμφορὰ μακαρίζεται καὶ τὸ συμπαθὲς δοκιμάζεται.⁽¹⁾» Ἡ δὲ ψυχὴ Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ ὑπὸ δεινοῦ διακατείχεται ἀλγους, βλέπωντος ὅτι οἱ πτωχοὶ καὶ ἀσθενεῖς «ἀπελαύνονται πόλεων, ἀπελαύνονται οἰκιῶν, ἀγορᾶς, συλλόγων, ὁδῶν, πανηγύρεων, συμποσίων, (ὦ τοῦ πάθους!) αὐτοῦ τοῦ ὕδατος. Οὔτε πηγαὶ ρέουσαι τούτοις κοιναὶ πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, οὔτε ποταμοὶ πιστεύονται μηδὲν ἐφέλκεσθαι τοῦ μολύσματος· καὶ τὸ παραδοξότατον, ὡς ἄγῃ μὲν ἀπελαύνομεν, ὡς δὲ οὐδὲν λυποῦντας πάλιν πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς ἐπιστρέφομεν, οὐκ οἰκησιν ἀπονέμοντες, οὐ τὰς ἀναγκαίας τροφάς, οὐ θεραπείαν τοῖς τραύμασιν, οὐ σκέπη τὴν νόσον εἰς δύναμιν περιστέλλοντες. Διὰ τοῦτο περιπλανῶνται νυκτὸς καὶ ἡμέρας, ἄποροι καὶ γυμνοὶ καὶ ἀνέστιοι, τὴν νόσον ἐπιδεικνύντες, τὰ ἀρχαῖα ἐκδιηγούμενοι, τὸν Πλάστην ἐπιδοώμενοι, χρώμενοι τοῖς ἀλλήλων μέλεσιν ἀντὶ τῶν λειπόντων, σοφισταὶ μελῶν ἐλκόντων ἔλεον, ἄρτου τι μικρὸν αἰτοῦντες, ἢ ὄψου τι βραχύτατον, ἢ ῥάκος τι τρύχινον, βοήθημα τῆς αἰσχύνης, ἢ παραμυθίαν τοῖς ἔλκεσι⁽²⁾.» Καὶ ἐνῶ ταῦτα πάσχουσιν οἱ πτωχοὶ καὶ ἀσθενεῖς, «ἡμεῖς, λέγει ὁ Γρηγόριος, ἀνακεισόμεθα λαμπροὶ λαμπρῶς ἐπὶ στιβάδος ὑψηλῆς τε καὶ μετεώρου καὶ τῶν περιττῶν καὶ ἀψαύστων ἐπιβλημάτων, κἂν φωνῆς ἀκούσωμεν τῶν αἰτήσεων δυσχεραίνον-

(1) Λόγος 43 κεφ. 63.

(2) Λόγος 14 κεφ. 12.

τες. Δεῖ οὖν ἡμῖν τὸ μὲν ἔδαφος εὐωδεῖν ἀνθεσι, πολλάκις καὶ τῆς ὥρας ἔξω, τὴν δὲ τράπεζαν κατερράνθαι μύροις καὶ μύρων τοῖς εὐωδισταῖς τε καὶ πολυτελεσταῖς, ἵνα καὶ μᾶλλον ἐκθηλυνώμεθα· παῖδας δὲ παρεστάνκι, τοὺς μὲν ἐν κόσμῳ καὶ ἐφεξῆς, ἀνέτους τὰς κόμης καὶ θηλυδρίας, καὶ τῇ κατὰ πρόσωπον κουρᾷ περιειργασμένους, πλεῖον ἢ ὅσον συμφέρει λίγνοις ὀφθαλμοῖς κεκοσμημένους· τοὺς δὲ τὰς κάλυκας ἐπ' ἄκρων δακτύλων ἔχοντας, ὡς οἷον τε εὐπρεπέστατά τε ὁμοῦ καὶ ἀσφαλέστατα.»⁽¹⁾

Οὕτω δὲ οἱ τρεῖς ἱεράρχαι διὰ τοῦ λόγου καὶ τοῦ βίου αὐτῶν κατέστησαν τοὺς νέους ἐλεήμονας πρὸς τοὺς πτωχοὺς, ξένους καὶ ἀσθενεῖς καὶ κατήρησαν αὐτοὺς πράγματι τελείους καὶ ἐναρέτους χριστιανούς οὓς, ὡς καλὰ πρότυπα, προβάλλει τοῖς ἐθνικοῖς καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουλιανὸς ὁ παραβάτης ἐν τινι πρὸς τὸν Ἀρσάκιον, ἀρχιερέα τῆς Γαλατίας, ἐπιστολῇ, ἐν ἣ προτρέπει αὐτὸν καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ἐθνικοὺς ἱερεῖς νὰ γένωνται ζηλωταὶ καὶ μιμηταὶ ἐκείνων τῶν φιλοξένων καὶ φιλανθρώπων χριστιανῶν. Ἡ δ' ἐπιστολὴ αὐτοῦ ἔχει οὕτως· «οὐδὲ ἀποβλέπομεν, ὡς μάλιστα τὴν ἀθεότητα συνηύξησεν ἢ περὶ τοὺς ξένους φιλανθρωπία καὶ ἢ περὶ τὰς ταφὰς τῶν νεκρῶν προμήθεια καὶ ἢ πεπλασμένη σεμνότης κατὰ τὸν βίον; ὧν ἕκαστον οἶομαι χρῆναι παρ' ἡμῶν ἀληθῶς ἐπιτηδεύεσθαι. Καὶ τὸ οὐκ ἀπόχρη τὸ σὲ μόνον εἶναι τοιοῦτον, ἀλλὰ πάντας ἀπαξάπλῳ ὅσοι περὶ τὴν Γαλατίαν εἰσὶν ἱερεῖς· οὓς ἢ δυσώπησον ἢ πείσον εἶναι σπουδαίους, ἢ τῆς ἱερατικῆς λειτουργίας ἀπόστησον, εἰ μὴ προσέρχονται μετὰ γυναικῶν καὶ παιδῶν καὶ θεραπόντων τοῖς θεοῖς, ἀλλὰ ἀνέχονται τῶν οἰκετῶν ἢ υἱέων ἢ τῶν γαμετῶν ἀσεβούντων μὲν εἰς τοὺς θεοὺς, ἀθεότητα δὲ θεοσεβείας προτιμώντων. Ἐπειτα παραίνεσον ἱερέα μήτε θεάτρῳ παραβάλλειν μήτε ἐν καπηλείῳ πίνειν ἢ τέχνης τινὸς καὶ ἐργασίας αἰσχρᾶς καὶ ἐπονειδίστου προϊστασθαι· καὶ τοὺς μὲν πειθομένους τίμα, τοὺς δὲ ἀπειθοῦντας ἐξώθει. Ξενοδοκεῖα καθ' ἑκάστην πόλιν κατάστησον πυνε, ἵν' ἀπολαύσωσιν οἱ ξένοι τῆς παρ' ἡμῶν φιλανθρωπίας, οὐ

(1) Λόγος 14 κερ. 17.

τῶν ἡμετέρων μόρον, ἀλλὰ καὶ ἄλλων ὅστις ἂν ἐνδεηθῆ ἡ χρημάτων. Ὅθεν δὲ εὐπραγῆσαι, ἐπινενόηται μοι τέως. Ἐκάστου γὰρ ἐνιαυτοῦ τρισμυρίους μοδίους κατὰ πᾶσαν τὴν Γαλατίαν ἐκέλευσα δοθῆναι σίτου· καὶ ἑξακισμυρίους οἴνου ξέστας· ὧν τὸ μὲν πέμπτον εἰς τοὺς πένητας τοὺς τοῖς ἱερεῦσιν ὑπηρετουμένους ἀναλίσκεσθαι φημι χρῆναι, τὰ δὲ ἄλλα τοῖς ξένοις καὶ τοῖς μεταίτοῦσιν ἐπινέμεσθαι παρ' ἡμῶν. Αἰσχρὸν γάρ, εἰ τῶν μὲν Ἰουδαίων οὐδεὶς μεταίτει, τρέφουσι δὲ οἱ δυσσεβεῖς Γαλιλαῖοι (οἱ χριστιανοὶ) πρὸς τοῖς ἑαυτῶν καὶ τοὺς ἡμετέρους, οἱ δὲ ἡμέτεροι τῆς παρ' ἡμῶν ἐπικουρίας ἐνδεῶς φαίνονται.⁽¹⁾»

Ἄλλ' οὐ μόνον ἡ ἐλεημοσύνη καὶ αἱ συμπαρομαρτοῦσαι αὐτῇ ἀρεταί, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀληθῆς ἑλληνικὴ παιδεία καλλιεργηθεῖσα ὑπὸ τῶν τριῶν ἱεραρχῶν τηλικαῦτα ἀπέφερον ἐν τῇ ἐποχῇ αὐτῶν ἀγαθὰ, ὥστε οἱ παῖδες τῶν χριστιανῶν ἀποβαλόντες τὸ κατὰ τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων μῖσος ἤρξαντο ἀποδεχόμενοι πᾶν ἀγαθὸν διδαχθὲν ἐν τῇ ἑλληνικῇ φιλοσοφίᾳ καὶ θαυμάζοντες πᾶν ὠραῖον

(1) Ἰουλιανὸς ἐπιστολὴ 49 Ἀρσακίῳ ἀρχιερεῖ Γαλατίας πρὸς βλ. καὶ Μισοπώγωνα αὐτοῦ σελ. 468 ἐκδ. Teubner. Σημειωτέον, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουλιανὸς μιμούμενος τοὺς χριστιανούς διέταξε τὴν ἰδρυσιν οὐ μόνον *φιλανθρωπικῶν καταστημάτων*, ἀλλὰ καὶ *σχολῶν* καὶ *διδασκαλείων*, ἐν οἷς ἐξηγοῦντο καὶ ἐδιδάσκοντο τὰ δόγματα τοῦ ἔθνισμοῦ. Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς ἐν λόγῳ 4 κεφ. 111 λέγει αὐτοῦτο δὴ καὶ οὗτος διανοηθεὶς, διδασκαλεῖα μὲν ἰδρύσασθαι κατὰ πᾶσαν πόλιν ἔτοιμος ἦν, βήματά τε καὶ προεδρίας καὶ ὑφεδρίας, Ἑλληνικῶν τε δογμάτων ἀναγνώσεις καὶ ἀναπτύξεις, ὅσαι τε ἤθος ρυθμίζουσι καὶ ὅσαι τῆς ἐπικρύψεως· εὐχῶν τε τύπον ἐν μέρει καὶ τῆς τῶν ἀμαρτανόντων κατὰ μέτρον ἐπιτιμῆσεως· προτελείων τε καὶ τελειώσεως καὶ ὅσα τῆς ἡμετέρας σαφῶς ἐστὶν εὐταξίας ἔτι δὲ κατὰ γῶγια πῆξασθαι καὶ ξενῶνας, ἀγνευτήριά τε καὶ παρθενῶνας καὶ φροντιστήρια καὶ τὴν εἰς τοὺς δεομένους φιλανθρωπίαν, τὴν τε ἄλλην ὀπόση καὶ τὴν ἐν τοῖς ἐπιστολιμακίαις συνθήμασιν, οἷς ἡμεῖς ἐξ ἔθνους ὡς ἔθνος τοὺς χρῆζοντας παραπέμπομεν· ἃ δὴ καὶ μάλιστα τῶν ἡμετέρων εἶχε θαυμάσια» πρὸς βλ. Σωζόμ. ἐκλ. ἱστορ. Ε. 16.»

καὶ μεγαλοπρεπὲς παραστάθην καὶ ἐξεικονισθὲν οὐ μόνον ἐν τῷ ἑλληρικῷ λόγῳ, ἀλλὰ καὶ τῇ τέχνῃ καὶ τῷ μαρμάρῳ, χωρὶς ὁμῶς καὶ νὰ λατρεύωσιν αὐτό. Ὅθεν ἢ πρὸς τοὺς θεοὺς τῶν Ἑλλήνων λατρεία ἔδει κατὰ τοὺς τρεῖς ἱεράρχας νὰ καταπαύσῃ, ὡς διασφαιρούσα καὶ καταστρέφουσα τὰ ἀγνά καὶ χρηστὰ ἦθη τῶν πολιτῶν. Καθὼς δὲ ἡ Πλατωνικὴ Φιλοσοφία ἐκήρυττεν, ὅτι ἡ θρησκεία τῶν Ἑλλήνων, ἢ ἐκ διαφόρων καταρτισθεῖσα μύθων τοῦ Ἡσιόδου, Ὀμήρου καὶ ἄλλων ποιητῶν, ἔπρεπε νὰ καταπαύσῃ· διότι ἐδραζομένη ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπὶ τῆς ἀπάτης καὶ τοῦ ψεύδους παρεκώλυε τὴν μόρφωσιν χρηστῶν καὶ ἠθικῶν πολιτῶν,⁽¹⁾ οὕτω καὶ οἱ μέγιστοι διδάσκαλοι καὶ φωστῆρες τῆς Ἐκκλησίας ἐδίδασκον τοὺς παῖδας τῶν χριστιανῶν, ὅτι πᾶσα ἐθνικὴ θρησκεία καὶ μάλιστα ἡ θρησκεία τῶν Ἑλλήνων, ἢ ἐκ διαφόρων αποτελεσθεῖτα ἀνηθικῶν μύθων, ἔπρεπε νὰ σιγήσῃ· διότι ἀδύνατον ἦτο νὰ ἐπιδράσῃ ἠθικῶς θρησκεία, ἥτις παρίστα τοὺς θεοὺς, ὡς πρότυπα τῶν αἰσχροτέρων ἀνηθικοτήτων καὶ τῶν ἀγριωτέρων παθῶν, θρησκεία, ἥτις ἐπέβαλε τὴν λατρείαν τοῦ θεοῦ ἐν μορφῇ ζώων⁽²⁾ ὃ δ' αὐτοκράτωρ Ἰουλιανὸς βλέπων τοὺς χριστιανούς ἀπεχθανομένους τοιαύτην θρησκείαν, ἣν αὐτὸς ἐζήτει νὰ καταστήσῃ πνευματικωτέραν καὶ λαμπροτέραν, ἀπεπειράθη ν' ἀποστερήσῃ αὐτοὺς πάσης ἐλλάδος φωνῆς καὶ παντὸς ἑλληνικοῦ λόγου, ὡς κλέπτας ἀλλοτρίου καλοῦ, ἀπαγορεύσας αὐτοῖς νὰ φοιτῶσιν εἰς τὰ ἑλληνικὰ ἐκπαιδευτήρια καὶ νὰ μεταλαμβάνωσι τῆς ἑλληνικῆς παιδείας. Κατὰ τοῦ πραξικοπήματος ὁμῶς τούτου διεμαρτυρήθησαν

(1) Πόσον βλαβερόν καὶ κινδυνώδες εἶναι, λέγει ὁ Πλάτων, νὰ διδάσκωνται οἱ πολῖται ὑπὸ τῶν ποιητῶν, ὅτι θεοὶ πολεμοῦσι κατὰ τῶν θεῶν, ἐπιβουλεύουσι καὶ μάχονται· διὰ τοῦτο ὁ Πλάτων ἐξορίζει ἀπὸ τῆς Πολιτείας τοὺς ποιητὰς καὶ διδάσκει, ὅτι καθόλου οἱ μῦθοι εἶναι ψευδεῖς, εἰ καὶ σπέρματ' ἴσως ἀληθείας ἐγκρύπτονται ἐν αὐτοῖς «τοῦτο δὲ που ὡς τὸ ὅλον εἰπεῖν ψεῦδος, ἔτι δὲ καὶ ἀληθῆ» Πλάτων πολιτεία Β'. κεφ. 17. πρὸβλ. καὶ Ἰσοκράτην Βούσις. κεφ. 16.

(2) Γρηγόριος Ναζιανζηνὸς λόγος 28 κεφ. 15. λόγος 4 κεφ. 120.

ἐκεῖνοι οἱ ἄνδρες καὶ μάλιστα Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός, κατακρίνας τὸν Ἰουλιανόν, ὅστις ἐφρόνει, ὅτι ὁ Ἕλλην λόγος καὶ ἡ ἑλλάς φωνή καὶ γλῶσσα εἶναι ἀποκλειστικὸν κτῆμα τῆς ἑλληνικῆς θρησκείας ἤτοι τῶν ὁπαδῶν τῆς ἑλληνικῆς καὶ οὐχὶ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας.⁽¹⁾ Τὸ δὲ χάσμα, ὅπερ ὁ αὐτοκράτωρ Ἰουλιανὸς ἤνοιγε μεταξὺ ἑλληνισμοῦ καὶ χριστιανισμοῦ, προσεπάθουν οἱ τρεῖς ἱεράρχαι νὰ πληρώσωσι, καταδεικνύοντες, ὅτι ἑλληνισμὸς καὶ χριστιανισμὸς δὲν εἶναι πολέμιοι. Διὰ τοῦτο συνέβουλεον τοὺς χριστιανούς νὰ διατίθενται εὐνοϊκῶς πρὸς τοὺς ἀσπαζομένους τὴν ἑλληνικὴν θρησκείαν, νὰ μὴ ζητῶσι νὰ ἐπιβάλλωσι τὸν χριστιανισμὸν διὰ τῆς βίας, ἀλλὰ διὰ τῆς πειθοῦς, λόγου καὶ προσηνείας, νὰ μὴ καταστρέψωσι τὰ συγγράμματα τῶν ἐθνικῶν καὶ νὰ ᾧσιν ἔτοιμοι ν' ἀδικηθῶσι καὶ οὐχὶ ν' ἀδικήσωσι.⁽²⁾ Οὕτω δὲ οἱ τρεῖς ἱεράρχαι προέτρεπον τοὺς χριστιανούς νὰ τρέψωσιν ἀγάπην πρὸς τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν καὶ νὰ διατώζωσι τοὺς ἀνεκτιμήτους θησαυροὺς αὐτῆς.

Ἐκ πάντων λοιπῶν τῶν εἰρημένων, κύριοι, κατεδείχθη, ὅτι οἱ τρεῖς τῆς ἐκκλησίας διδάσκαλοι, ὁ μέγας Βασίλειος, ὁ θεολόγος Γρηγόριος καὶ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ἀναφανέντες ἐν ἐποχῇ καταπτώσεως τῶν ἠθῶν τῶν νέων, ἠγωνίσαντο, ὡς ἄριστοι παιδαγωγοὶ, ὅπως παιδαγωγήσωσι καὶ διὰ πασῶν τῶν ἀρετῶν κοσμήσωσιν

(1) Αὐτόθι λόγος 4 κεφ. 5 «ὡσπερ τῆς θρησκείας ὄντα τὸν Ἕλληνα λόγον, ἀλλ' οὐ τῆς γλώσσης» καὶ κεφ. 104 «τί μὴ καὶ τούτων ἀποστερεῖτε ἡμᾶς καὶ ἀπλῶς πάσης Ἑλλάδος φωνῆς.»

(2) Χρυσόστομος τόμ. Γ'. σελ. 38 «Ἐνώμεθα τοίνυν ποθεινοὶ καὶ εὐνοϊκῆς διαθῶμεν πρὸς ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας. Τοῦτο δὲ ἔσται, εἴαν μὴ κακῶς ποιεῖν, ἀλλὰ καὶ κακῶς πάσχειν ὦμεν παρεσκευασμένοι.» Τόμ. Β'. σελ. 537 «οὐδὲ γὰρ θίμις χριστιανοίς, ἀνάγκη καὶ βίη καταστρέφειν τὴν πλάνην, ἀλλὰ καὶ πειθοῖ καὶ λόγῳ καὶ προσηνεῖα τὴν τῶν ἀνθρώπων ἐργάζεσθαι σωτηρίαν.» «εἰ δὲ πού τι καὶ εὐρεθεῖται διασωθῆν, παρὰ χριστιανοῖς τοῦτο σωζόμενον εὖροι τις ἂν· τοσοῦτον ἀπέχουεν βλάβην τινὰ παρὰ τῆς ἐκείνων ὑποπτεύειν ἐπιβουλῆς.»

αυτούς. Είργασθησαν μετὰ πολλοῦ ζήλου καὶ ἐπιμελείας πρὸς καταρτισμὸν ὑγιοῦς καὶ ἀληθοῦς κοινωνίας, καταδείξαντες, ὅτι τρεῖς εἶναι οἱ οὐσιωδέστατοι παράγοντες αὐτῆς, οἱ εὐσεβεῖς γονεῖς, οἱ ἐνάρετοι διδάσκαλοι καὶ οἱ καλοὶ νομοθέται, οἵτινες κοινῇ συμπράττοντες δύνανται νὰ τύχωσι τοῦ ἐπιζητουμένου σκοποῦ. Ἐξήγειραν τὸ φρόνημα τῶν νέων πρὸς ἀνάκτησιν τὸ μὲν τῆς ἀληθοῦς χριστιανικῆς ἠθικῆς, τὸ δὲ τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς δόξης καὶ εὐκλείας, κατορθώσαντες, ὅπως ἑκατέρω ἀναδώσῃ νέαν καὶ λαμπροτέραν λάμψιν. Ἐμύχθησαν ὑπὲρ τῆς καταπολεμήσεως ἐκείνων τῶν χριστιανῶν τῆς ἐποχῆς αὐτῶν, οἵτινες ἐμίσουν τὰ συγγράμματα τῶν Ἑλλήνων καὶ μάλιστα τὴν φιλοσοφίαν αὐτῶν, ἀποδείξαντες, ὅτι οὐδεμία ὑφίσταται πραγματικὴ διαμάχη τῆς χριστιανικῆς πρὸς τὴν ἀληθῆ ἐθνικὴν μόρφωσιν. Ἐσπούδασαν νὰ συνδέσωσι χριστιανούς καὶ ἐθνικούς διὰ τοῦ δεσμοῦ τῆς ἐνότητος, ἀγάπης καὶ ὁμονοίας καὶ κατέθηκον οὕτω τὰ θεμέλια τῆς θρησκευτικῆς καὶ ἐθνικῆς ἀγωγῆς τῶν νέων. Ἐπὶ τοιούτων δὲ στερεῶν θεμελίων καὶ ἡμεῖς οἱ διδάσκαλοι ἐποικοδομοῦντες ἀνχλόγως τῶν σημερινῶν περιστάσεων καὶ ὑποδεικνύοντες, ὅτι ὁ καταρτισμὸς χρηστῆς κοινωνίας ἐξαρτᾶται οὐχὶ ἐκ τῆς διαστάσεως τῶν τριῶν οὐσιωδεδεστάτων παιδαγωγικῶν στοιχείων, τοῦ οἴκου, τοῦ σχολείου καὶ τῆς πολιτείας, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐνότητος, ἐνεργείας καὶ δραστηριότητος αὐτῶν, θέλομεν δυναθῆ νὰ ἐνσπείρωμεν εἰς τὰς ἀπαλὰς ψυχὰς τῶν νέων τὰ ἀγαθὰ σπέρματα τῆς θρησκευτικῆς καὶ ἐθνικῆς μορφώσεως καὶ θέλομεν καταστήσει τοὺς ἐλληνόπαιδας χρηστοὺς καὶ ἀγαθοὺς, ὧν ἡ ἡμετέρα πατρίς, ὅπως δοξασθῆ, μεγίστην ἔχει ἀνάγκην.